

ИНСТИТУТЪТ НА ДИПЛОМАТИЧЕСКОТО УБЕЖИЩЕ В ДЪРЖАВИТЕ ОТ ЛАТИНСКА АМЕРИКА

проф. д-р Александър Драгиев
Бургаски свободен университет

INSITUATION OF DIPLOMATIC ASYLUM IN LATIN AMERICAN STATES

Professor Alexander Draguiev, PhD
Burgas Free University

Abstract: *The institution of asylum originated in Antiquity. In our time, it is an institution of International Law, but also one of the human rights. This institution represents the legal opportunity for a State to accept in its territory and provide protection to a foreigner persecuted for political reasons in another State. In International Law, the generally recognized type of asylum is territorial one; therefore it has a universal character. But in addition to this type of asylum, there is another type, although recognized only by the States of the Latin American region - diplomatic asylum. Therefore, it has a regional character, which in turn predetermines the specificity of the legal regulation of this asylum. This specificity explains the scientific interest in clarifying the institution of diplomatic asylum in International Law.*

Key words: *territorial asylum, diplomatic asylum, international customary rule, universal customary rule, regional customary rule, UN International Court of International Justice*

По своята правна природа институтът на убежището представлява възможността една държава да приеме на своята територия и окаже закрила на чужденец, преследван по политически причини в друга държава, без да е длъжна да ѝ го предаде. Същевременно тази възможност е и правото на лице, преследвано по политически причини да премине на територията на една държава, различна от преследващата го, и да потърси от нея защита.

I. ИСТОРИЧЕСКИ БЕЛЕЖКИ ЗА ИНСТИТУТА НА УБЕЖИЩЕТО

1. Практиката на предоставяне на убежище на преследвано лице възниква още в Древността. Преследването може да е с цел упражняване на физическо насилие над това лице, или да е от държавна власт за налагане на наказание спрямо него. Възможността за укриване, а с това и защита на преследваното лице произтича от чисто хуманни съображения – проява на милосърдие и така спасяването на това лице, откъдето произтича и необходимостта от наличието на места за убежище. Местата за намиране на убежище са били различни – градове, храмове, църкви, дори и само олтари в тях. Но всички те са били обявявани като такива места, първо, и второ, третираны са като намиращи се под закрилата на боговете. Оттук и защитата, която могат да предоставят тези места – божие наказание грози този, който наруши убежището. Или, ако се обобщи – местата за убежище са били места, общопризнати като свещени такива.

Много често за основател на възможността за убежище се счита египетския фараон Асироферн. Той постановява, че всеки, извършил някакво нарушение на законите, ще намери закрила, ако се укрие при статуята на сина на фараона. В Асирия цар Нин е издигнал статуя на баща си и я е обявил за място, където преследвано лице може да намери убежище¹.

Институтът на убежището има развитие в древната израелска държава. Там като места за убежище се считат храмове или олтари в тях. Постепенно всеки храм, като религиозна институция, се утвърждава като предоставящ закрила на преследвано лице. Същевременно, от храмовата защита са се ползвали и криминални престъпници, т.е. убежището има общовалиден, общоприложим характер – спрямо всяко преследвано лице, независимо от причината за преследването му². Античното разбиране за убежището с времето престава да се ограничава само до религиозните храмове и започва да се отнася и до градове и острови³.

2. В Древна Гърция закрилата в храма добива конкретизация - тя се предоставя от самия Зевс, а оракулите обявяват тази закрила за ненарушима⁴. Гробницата на един от най-прочутите древногръцки герои – Тезей, се превръща в светилище, в което намират спасение избягали роби и потиснати хора. А храмовете на Аполон и Артемида от Ефес стават най-известните убежища⁵. Древногръцките полиси, в качеството си на самостоятелни държави, сключват споразумения, в които фиксират храмове и градове, които могат да предоставят убежище. Известни са 25 полиса, сключили такива споразумения. За разлика от случая, когато и криминални престъпници могат да намерят убежище в храмовете, по силата на тези споразумения убежище може да се предостави само на лица, преследвани по политически причини⁶.

Древният Рим също познава института на убежището. Легендата гласи, че началото на неговата практика е поставено още от единия от основателите на Рим – Ромул. Той обявява конкретни места за свещени, в които да се укриват бегълци. Счита се, че истинската цел на Ромул е да привлече лица, преследвани в други държави на италиийския полуостров, които имат качествата да увеличат властта на Рим⁷. Храмовете, олтари и статуи на императори също се третират като места за убежище в Рим. Неговите закони предвиждат строги наказания за неговото нарушаване. От друга страна обаче, криминалните престъпници нямат право на убежище⁸.

3. Практиката на убежището постига най-голямото си развитие през Средновековието. От една страна, защото всяка християнска църква се счита за място за убежище, и от друга страна, защото самите закони на феодалните държави признават този статут на църквите. „Църквата го направи (убежището – б.а.) универсален институт..., така че в началото на Средновековието то стана част от публичното право на

¹ Вж. **Phillipson, C.** The International Law and Customs of Ancient Greece and Rome. L.: Macmillan and Company, 1911, vol. I, p. 347, 348.

² Вж. **Pollock, F., Maitland, F.** The History of English Law. Cambridge: Cambridge University Press, 1923, vol. II, p. 590.

³ Вж. **Moore, J.** A Digest of International Law. Washington: Government Printing Office, 1906, vol. II, p. 755.

⁴ Вж. **Cox, Ch.** The Sanctuaries and Sanctuary Seekers of Medieval England. L.: George Allen and Sons, 1911, p. 1, 2.

⁵ Вж. **Phillipson, C.** Op. cit., p. 349.

⁶ Ibid., p. 354.

⁷ Ibid., p. 357.

⁸ Вж. **Goodenough, E.** The Jurisprudence of the Jewish Courts in Egypt. New Haven: Yale University Press, 1929, p. 230.

държавите, възникнали от руините на Римската империя.“⁹ За отбелязване е, че Църквата толкова стриктно защитава правото си да предоставя убежище, че в редица случаи това я води до конфликт с държавната власт, която иска предаването на укритото се в църква лице, особено ако то е криминален престъпник¹⁰.

От своя страна Църквата също толкова стриктно спазва определена процедура към потърсилото убежище лице. Укривайки се в някоя църква, то трябва да се изповяда пред свещеника в нея, включително да признае вината си, ако е извършило престъпление. Това лице трябва да се закълне, че се отказва от поданството си в държавата, чиито власти го преследват, и тогава църковните власти му осигуряват преминаването в конкретно пристанище, откъдето да отплава, за да напусне държавата¹¹. Подходът на Църквата към потърсилото закрилата лице показва, че тя не отказва такава закрила, но и не допуска злоупотреба с нея, като е намерила един хуманен начин – без да предава лицето на държавата, да не позволява да бъде използвана в конфликта му с нея.

II. ПРАВНА ПРИРОДА НА ИНСТИТУТА НА ТЕРИТОРИАЛНОТО УБЕЖИЩЕ

В международното право общопризнатото право на убежище е териториалното – признато и прилагано е от всички държави в света, затова има универсален характер. Но освен този вид убежище има и още един вид, макар и признат само от държавите от Латинска Америка – дипломатическото убежище. И двата вида са регламентирани основно от обичайните норми на международното право.

1. В международното право има два вида обичайни норми: универсални и специални. „Универсална“ обичайноправна норма означава „обща“ такава – норма с обща практика за всички държави: „терминът „обща (general) норма“ означава „универсално (universally) обвързваща“ норма“¹². Понятието „универсална норма“ за този вид обичайна международноправна норма отразява най-важната ѝ отличителна черта: универсалната норма регулира въпрос от общ интерес за всички държави, „обвързва всички държави“¹³, независимо от географското им положение, т.е. това е норма за държавите от цял свят¹⁴.

⁹ Holdsworth, W. S. A History of English Law. Boston: Little Brown and Company, 1938, vol. I, p. 303, 304.

¹⁰ Вж. Pollock, F., Maitland, F. Op. cit., p. 590, Rhodenbaugh, J. F. The Doctrine of Asylum in International Law. Ann Arbor: ProQuest LLC, 1942, p. 18, 20

¹¹ Вж. Rhodenbaugh, J. F. Op. cit., p. 20.

¹² Slouka, Z. International Custom and the Continental Shelf. The Hague: Martinus Nijhoff, 1968, p. 5. Вж. също напр. Mendelson, M. The Formation of Customary International Law - Recueil des Cours de l'Académie du droit international de La Haye, t. 272, 1998, p. 217, 218, който определя общата обичайна норма на международното право и като универсална такава.

¹³ Shaw, M. International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 2.

¹⁴ Вж. Lepard, B. Customary International Law. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, p. 117: универсална норма е „правна норма, която се прилага към поведението на всички държави от световната общност на държавите“, Scharf, M. Customary International Law in Time of Fundamental Change. Recognizing Grotian Moments. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, p. 33: „норми, които се прилагат по целия свят“, Yearbook of the International Law Commission (Yrbk. ILC), 2018, vol. II, Part Two, p. 112, т. (3) от коментара към Извод 16 от проекта на Комисията на ООН по международно право (КМП) за обичайното международно право: „...общото (general) обичайно международно право, т. е. обичайното международно право, което...се прилага към всички държави“.

Втората категория обичайни международноправни норми са специалните: „Освен универсалните обичайни норми съществува, обаче и друга категория: специални обичайни норми...“¹⁵, поради което „една норма на обичайното международно право може да бъде или универсална, или специална“¹⁶. Специалните обичайноправни норми действат не спрямо всички държави в света, както е при универсалните норми, а само спрямо дадена група държави¹⁷, които са обединени по някакъв присъщ само за тях признак. Затова, за разлика от универсалните норми, тази втора категория норми обвързват само създалите ги държави, и респ. нямат никаква правна сила спрямо други държави¹⁸.

Специалните обичайноправни норми нито са изброени и описани някъде, нито може да бъдат изброени. Безспорно признатата специална обичайноправна норма е регионалната. Тя действа спрямо държави, които обитават конкретен географски регион: „Регионалната обичайноправна норма действа за държавите от отделен географски регион“¹⁹. Като норма за регион, т. е. географски район, определящият критерий за регионалната норма е териториалната връзка между държавите, създаващи и прилагащи една такава норма – тези държави се намират в един и същи район, в резултат на което те образуват териториална общност. Тази общност предопределя споделянето от всички държави от региона на едни и същи интереси, и следователно пред тях се поставят едни и същи по характера си въпроси. За решаването на общите въпроси, съответно, държавите от региона формират и обща практика, която прераства в обичайноправна норма, също обща за тях, поради което тя придобива характера на регионална обичайна норма.

Типичен пример за регион е континента, но регион може да бъде и обособена част от континент, каквито са районите на Централна и Южна Америка, третирано много често като един регион, с наименованието Латинска Америка²⁰. Обичайна

¹⁵ Mendelson, M. Op. cit., p. 194.

¹⁶ Bos, M. The Recognized Manifestations of International Law. - German Yearbook of International Law, vol. 20, 1977, S. 32. Вж. в същия смисъл Wolfke, K. Custom in Present International Law. Wrocław: Polskiej Akademii Nauk, 1964, p. 86: „...разделянето на обичайните норми на универсални и специални...“, Degan, V. D. Sources of International Law. The Hague, Boston, London: Martinus Nijhoff Publishers, 1997 p. 244: „специалната норма“, като различна от универсалната норма“.

¹⁷ Вж. за това напр. Shaw, M. Op. cit.: „...една група държави...може да признава специални норми, приложими само към тях“. Вж. в същия смисъл Mendelson, M. Op. cit., p. 194: „...специални обичайни норми, една система от норми, обхващаща отделни държави, а не всички държави“.

¹⁸ Вж. Skubiszewski, Krz. Elements of Custom and the Hague Court. - Zeitschrift für ausländisches öffentliches recht und völkerrecht, Bd. 31, 1971, No. 4, S. 850, Хименес де Аречага, Э. Современное международное право. Москва: Прогресс, 1983, с. 48.

¹⁹ Villiger, M. Customary International Law and Treaties. Dordrecht, Boston, Lancaster: Martinus Nijhoff Publishers, 1985, p. 33. Вж. също Даниленко, Г. М. Обычай в современном международном праве. Москва: Наука, 1988, с. 126: „Така, обичайните норми с ограничена териториална сфера на действие възникват въз основа на практиката на една или друга група държави, разположени в един географски регион“, също напр. Akehurst, M. Custom as a Source of International Law. - The British Year Book of International Law, vol. 47, 1974 - 1975, p. 28, Degan, V. D. Op. cit., p. 243.

²⁰ Обяснението за това наименование са националните езици на държавите от Централна и Южна Америка: испански (като бивши испански колонии), а само за Бразилия – португалски, като бивша португалска колония; и двата езика са основани на латинския език и затова са част от т. нар. романска езикова група.

правна норма само за Латинска Америка е нормата за дипломатическото убежище, затова тя е регионална обичайна международноправна норма.

2. Правото на убежище е обявено за едно от правата на човека още от Всеобщата декларация за правата на човека (ВДПЧ) от 1948 г., в чл. 14, т. 1, като предвиденият там и общопризнат тип убежище е териториалното такова: преминаването на преследвано по политически причини лице от преследващата го държава на територията на друга държава, която е длъжна да го приеме, респ. това лице има право да бъде прието: „Всеки има право да търси и да получи убежище в други страни...“. Основното условие за предоставянето на убежище е търсещото такова лице да не е преследвано, защото е извършило криминални деяния: „Това право не може да бъде ползвано, когато действителното основание за преследване е неполитическо престъпление...“ (чл. 14, т. 2), т. е. обратно – лицето трябва да е преследвано за политическа дейност. Най-важният акт за териториалното убежище е Декларацията за териториалното убежище, приета с резолюция на Общото събрание на ООН 2312 (XXII) през 1967 г.: според нея това е единственото убежище, приложимо към всички държави в света като членове на ООН. Членовете на организацията отразяват в декларацията практиката си относно убежището – като териториално, а фактът на приемането ѝ от Общото събрание свидетелства за третирането на практиката като задължителна. И тъй като декларацията е незадължителна, държавите, прилагайки правилата за убежището от нея, всъщност изпълняват не нея, а собствената си практика, демонстрирайки отношението си към тези правила като обичайни норми²¹, т.

е. като задължителни правила.

3. Тези обичайни норми имат универсален характер, т. е. всички държави в света признават териториалното убежище²². Самата Декларация за териториалното убежище и със заглавието си, и с конкретните си разпоредби регламентира убежището като териториално: чл. 1, т. 1: „Убежището, дадено от държава...“, т. 3: „Държавата, даваща убежището...“, чл. 3, т. 1: „...лицето вече е влязло в територията, където е потърсило убежище“. И според декларацията условието за териториалното убежище е, че то се предоставя само на лице, което е преследвано по политически причини²³. Доказателство за това, първо, е че чл. 1, т. 1 от декларацията извежда правото на убежище от чл. 14 от ВДПЧ, а в т. 2 на тази разпоредба е формулирано това изискване към преследваното лице. Второ, чл. 1, т. 1 изрично посочва едно от възможните основания за предоставяне на убежище, а то е с очевидно политически характер: борбата на съответното лице срещу колониализма, което може да послужи като потвърждение за политическото условие за убежището. Преследването по политически мотиви на ед-

²¹ Вж. за това Международное право. М.: Гардарики, 2008, с. 187.

²² Пак там. Вж. също **Brownlie, I.** Principles of Public International Law. Oxford: Oxford University Press, 1999, р. 563. Като пример за това може да послужи и българската конституция, където, в чл. 27, ал. 2, е предвидено именно териториалното убежище.

²³ Вж. напр. Международное право... Като пример, макар вътрешноправен, за политическите причини, може да се посочат основанията за предоставяне на убежище от Република България, според конституцията ѝ, чл. 27, ал. 2: преследване на чужденци заради техните убеждения, или заради дейност в защита на международно признати права и свободи. Един международноправен акт, макар и регионален – европейски, Декларация за териториалното убежище, приета от Съвета на Европа през 1977 г., освен че потвърждава основанието за предоставяне на убежище – преследване по политически причини, изброява и конкретни такива причини: раса, религия, националност, членство в социална група, политически убеждения (т. 2 от декларацията).

но лице като основание за предоставянето му на убежище е не само условието за това, а е фундаментът на цялата концепция на института на убежището.

4. Заключениеето за всеобщата признатост на териториалното убежище (а това значи – и за универсалния характер на нормите относно него) се дължи на всеобщата подкрепа за двете декларации – ВДПЧ и тази за убежището, от членовете на ООН, А те на практика са цялата международна общност на държавите; напр. при приемането на ВДПЧ няма нито една държава, гласувала против нея, а само седем са въздържащите се държави²⁴.

III. ОБЩЕСТВЕНО-ПОЛИТИЧЕСКИ ПРЕДПОСТАВКИ И ПРАВНА ПРИРОДА НА ИНСТИТУТА НА ДИПЛОМАТИЧЕСКОТО УБЕЖИЩЕ

1. Но ако всички държави в света признават териториалното убежище, то само държавите от Централна и Южна Америка²⁵ (регионът на Латинска Америка²⁶) признават и още един вид убежище – укриването на преследвано по политически причини лице²⁷ в дипломатическото представителство (посолството) на някоя държава, поради което това убежище е получило наименованието „дипломатическо убежище“²⁸. Основанието и на това убежище е търсещото го лице да е преследвано само по политически причини – дипломатическото убежище също е недопустимо за извършители на криминални деяния. За потвърждение в това отношение могат да послужат договори за дипломатическо убежище, сключени от латиноамериканските държави, които кодифицират обичайноправните норми²⁹ за това убежище. Според Хаванската конвенция за убежището от 1928 г., чл. 1, ал. 1 и 2, не се дава убежище в посолство на „лица, обвинени или осъдени за общи престъпления“ (т. е. за криминални престъпления). Убежище се дава на извършили политически престъпления (чл. 2, ал. 1). Според Конвенцията за политическото убежище от 1933 г. дипломатическото убежище е за „политически нарушения“ (чл. 2), а чл. 3 говори за „политическо убежище“.

Латиноамериканските държави си признават това убежище взаимно³⁰: политически преследвано от една такава държава лице може да се укрие в посолството само на друга латиноамериканска държава, и обратно – посолството на една латиноамериканска държава може да предостави убежище само на лице, политически преследвано от друга латиноамериканска държава: „Напр. нито британското посолство в Буенос Айрес, нито аржентинското в Лондон могат да предоставят убежище“³¹. Следователно, правното действие на института на дипломатическото убежище между държавите

²⁴ Вж. **Shaw, M.** Op. cit., 278 - 279.

²⁵ Вж. **Геновски, М.** Основи на международното право. С.: Наука и изкуство, 1974, с. 244.

²⁶ Вж. **Машев, Д.** Дипломатическо право. С.: Софи - Р, 1992, с. 91, **Вуд, Дж., Ж. Серре** Дипломатическият церемониал и протокол. М.: Изд - во „Прогресс“, 1976, с. 77, 78.

²⁷ Вж. **Вуд, Дж., Ж. Серре.** Цит. съч., с. 77: „убежището може да бъде предоставено на лица, преследвани по политически мотиви“.

²⁸ Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders of the International Court of Justice (I. C. J. Reports) 1950, p. 277, **Evans, M.** International Law. Oxford: Oxford University Press, 2006, 125 - 126, **Shaw, M.** Op. cit., p. 2, **Brownlie, I.** Op. cit., p. 357, **Clapham, A.** Brierly's Law of Nations. Oxford: Oxford University Press, 2014, p. 297, **Геновски, М.** Цит. съч., **Машев, Д.** Цит. съч.

²⁹ Вж. за това напр. Хаванската конвенция за убежището от 1928 г., която в чл. 2 се позовава на „обичаите (usages)“, за убежището.

³⁰ I. C. J. Reports 1950, p. 286. За потвърждение може да послужи и Хаванската конвенция за убежището, преамбула ѝ: „даването на убежище, в техните взаимни отношения“.

³¹ **Evans, M.** Op. cit., p. 126.

от региона на Л. Америка квалифицира обичайноправните норми на този институт като регионални³². „Няма универсални норми на международното право, които да уреждат дипломатическото убежище...“³³, „...няма универсално признаване на доктрината за дипломатическото убежище в съвременното международно право...“³⁴

Но универсалните обичайноправни норми за убежището (това е териториалното убежище) действат и в страните от Латинска Америка, независимо от техния международноправен обичай за дипломатическото убежище, но едновременно и паралелно с него. Съотношението в действието на двата вида норми е в това, че латиноамериканската държава предоставя убежище на всяко политически преследвано лице, влязло в територията ѝ, без значение дали е преследвано също от латиноамериканска държава, или от друга държава. Тоест държавата от Л. Америка прилага териториалното убежище, съответно неговата универсална обичайна норма, както всяка държава в света. Същевременно латиноамериканската държава може да предоставя и дипломатическо убежище – в посолството си, макар и само за преследван от друга латиноамериканска държава.

2. Създаването от латиноамериканските държави на института на дипломатическото убежище има своите исторически причини в обществените и политическите процеси в тези държави. През XIX в. и по-голяма част от XX в. често срещано явление в тях е извършването на държавни преврати, в повечето случаи – военни³⁵. „От момента на завоюването на независимост (от латиноамериканските държави – б.а.) до Първата световна война 115 преврата (са извършени – б.а.) в Латинска Америка...“³⁶, а „след 1930 г. има военни преврати във всяка (латиноамериканска – б.а.) страна, с изключение на Мексико“³⁷.

Тези преврати са съпроводени с преследване на политическите противници на новата власт³⁸: „Докато вилнее терорът, опозицията (на новата власт – б.а.) е подложена на незаконни арести.“³⁹ За да се спасят, преследваните лица много често се укриват в чуждо посолство, тъй като поради дипломатическия му имунитет местните власти нямат достъп там⁴⁰. „През целия XIX в. поради гражданските конфликти, които възникват в

³² Ibid.

³³ Briery's Law of Nations... Вж. също **Геновски, М.** Цит. съч.: „не може да се говори за „общо право“ за предоставяне на дипломатическо убежище“.

³⁴ **Rhodenbaugh, J. F.** Op. cit., p. 50, 79 („...практиката на дипломатическото убежище е...изоставена в целия съвременен свят“). Вж. също **Машев, Д.** Цит. съч., с. 93: „...дипломатическото убежище...не са общоприетото международно право“.

³⁵ Вж. **Rhodenbaugh, J. F.** Op. cit., 77 - 78: „Въпросът за убежището се поставя отново във връзка с избухването на няколко революции в централноамериканските страни“, p. 72: „Въпросът за убежището се повдига по повод опита за революция в Боливия през 1874 г.“, p. 78: „По време на революцията в Коста Рика през 1919 г....“, p. 60: „Практиката на убежището се подновява във връзка с политическите размирици в Чили през 1924 г.“ Вж. също **Вуд, Дж., Ж. Серпе.** Цит. съч.: „Посолствата в латиноамериканските държави обикновено предоставят убежище в случаи на революции и преврати, доста често извършвани на този континент.“

³⁶ Вж. Всемирная история (под ред. на **Поляк, Г. Б., Маркова, А. Н.**) М.: ЮНИТИ - ДАНА, 2009, с. 524.

³⁷ **Roberts, J. M.** History of the World. L.: Penguin Books, 1997, p. 1035.

³⁸ Ibid., p. 1042: „...светът научава за мъчения и репресии в страни като Аржентина, Бразилия и Уругвай...“ Според **Rhodenbaugh, J. F.** (Op. cit., p. 72), по време на революцията в Боливия „много хора...се опитват да избягат от ексцесите на революционерите“.

³⁹ **Rhodenbaugh, J. F.** Op. cit., p. 55.

⁴⁰ Ibid.: „По време на политическа революция чуждестранните легации са пълни с политически

различни латиноамерикански страни, постепенно се създава практиката за предоставяне на дипломатическо убежище, с което се спасява живота на много хора.⁴¹

С течение на времето намирането на убежище в чуждо посолство се превръща в трайна практика с уточнението, че това трябва да бъде посолство на латиноамериканска държава, която практика получава взаимното признаване от тези държави, и така се превръща в обичайна правна норма с действие, ограничено само в рамките на региона на Л. Америка: „Обширната международна практика по въпроса за дипломатическото убежище, която се е развила в региона... (регионът на Л. Америка – б.а.)“⁴², „Доколкото случаите на дипломатическо убежище за политически бегълци се наблюдават в почти всички южно и централноамерикански страни, тази практика очевидно е широко разпространена в тях.“⁴³

3. Както посочва Международният съд на ООН (МС), приложимо за регулиране на дипломатическото убежище, като част от отношенията между държавите от Централна и Южна Америка, е „американското международно право“⁴⁴, и по-конкретно конвенции, сключени от тези държави⁴⁵, от една страна, и „регионален или локален обичай, специфичен за латиноамериканските държави“⁴⁶, от друга страна. Следователно, правните норми за дипломатическото убежище са първо, обичайни норми⁴⁷, и

бегълци“, р. 63: „На членовете на сваленото правителство се предоставя закрила в различни легации“, р. 78: „убежище (в легации – б. а.) се предоставя на бивши държавни длъжностни лица“. Вж. също **Геновски, М.** Цит. съч.: „предоставяне дипломатическо убежище на преследвани лица“, също **Машев, Д.** Цит. съч., с. 91, под линия: „помещенията на посолството могат да служат като убежище за политически бегълци“.

⁴¹ **Cañado Trindade, A. A.** *The Contribution of Latin American Legal Doctrine to the Progressive Development of International Law.* - *Recueil des Cours de l'Académie du droit international de La Haye*, t. 376, 2015, 70 - 71.

⁴² *Ibid.*, р. 71. Традицията на дипломатическото убежище в отношенията между латиноамериканските държави е описана дори в художествената литература, посветена на тези държави – вж. **Варгас Льоса, М.** *Сурови времена.* С.: ИК „Колибри“, 2023, 119 - 120: „Само за две седмици Гватемала смени кожата си...Колко ли души бяха потърсили убежище в латиноамериканските посолства? Стоотици, може би хиляди...продавачките от пазара...манифестираха пред посолствата на Мексико, Чили и Бразилия с настоятелното искане да предадат на полицията стотиците хора, намерили убежище при тях...Апостолическата нунциатура (т.е. посолството на Ватикана – б.а.) обяви, че ще предаде укрилите се в нейното седалище, но се отказа от намеренията си явно заради протеста на посланиците на Мексико, Бразилия, Чили и Уругвай.“

⁴³ **Rhodenbaugh, J. F.** *Op. cit.*, 78 - 79.

⁴⁴ *I. C. J. Reports 1950 (Asylum case)*, р. 276.

⁴⁵ Това са Хаванската конвенция за убежището от 1928 г. и Конвенцията от Монтевидео за политическото убежище от 1933 г. Вж. **Cañado Trindade, A. A.** *Op. cit.*, **Rhodenbaugh, J. F.** *Op. cit.*, р. 46, 48, **Машев, Д.** Цит. съч., 91 - 93, **Вуд, Дж., Ж. Серпе.** Цит. съч., с. 77, 77 - 78. Договорноправната регламентация на института на дипломатическото убежище с конвенции, сключени от държави от региона на Л. Америка е доказателство, че този институт има регионален характер – само за тези държави.

⁴⁶ *I. C. J. Reports 1950*, р. 276. През 1986 г. по делото на Никарагуа срещу САЩ за военните и паравоенни действия на последните във и срещу Никарагуа, МС потвърждава съществуването на „междумериканска правна система“ (*I. C. J. Reports 1986*, р. 105). В същия смисъл в международноправната литература вж. напр. **Рюзи, Д.** *Международно публично право.* С.: Кама, 2009, с. 10: „1. Различните регионални права. а) Американско международно право“, **Даниленко, Г. М.** Цит. съч., с. 126: „...обичайни норми, възникващи в отношенията между държавите от американския континент“.

⁴⁷ Вж. **Rhodenbaugh, J. F.** *Op. cit.*, р. 50: „дипломатическото убежище...продължава да същест-

второ, специални обичайни норми само за държавите от региона на Централна и Южна Америка⁴⁸, т. е. регионални норми за Л. Америка.

В международното право несъмнен принос за изясняване правната природа на обичайната международноправна норма за дипломатическото убежище в Латинска Америка има МС с разгледаното от него през 1950 г. дело за убежището. Накратко, фактичката обстановка по делото е следната⁴⁹. На 03. 10. 1948 г. в Перу избухва въоръжено въстание, което е потушено още същия ден. Перуанските власти обявяват за организатор на въстанието партията „Американски народно-революционен съюз“ и нареждат задържането на лидера ѝ Виктор Раул Айа де ла Торе. На 03. 01. 1949 г. той успява да се укрие в посолството на Колумбия в гр. Лима, столицата на Перу, което му предоставя убежище като на лице, преследвано по политически причини в своята държава, т. е. политическо убежище. Перуанските власти оспорват правомерността на убежището, и искат де ла Торе да им бъде предаден, като го обвиняват в извършването на криминално престъпление, а правото на убежище не се отнася за такива лица. Така между двете държави – Колумбия и Перу, възниква спор относно убежището на това лице, респ. правото на Колумбия да предостави такова, за решаването на който двете държави се споразумяват (това е специалното споразумение по чл. 36, т. 1 от Статута на МС, като един от начините за сезирането му) да го предадат на Съда⁵⁰.

МС образува дело по този спор. Колумбийският посланик оправдава закрилата на А. де ла Торе с възприетото между латиноамериканските държави право на дипломатическо убежище. Като страна по делото Колумбия твърди, че съществува „регионална или локална обичайноправна норма, действаща само за латиноамериканските държави“⁵¹, според която „предоставящата убежище държава е компетентна да прецени неправомерното деяние (извършено от търсещото убежището лице – дали е политическо деяние или криминално – б.а.), за да реши дали да предостави убежище“⁵². Перуанското правителство, обратно, оспорва правото на посланика да преценява дали де ла Торе е преследван от перуанските власти за политическо или криминално деяние.

Изхождайки от заключението си, че нормите за дипломатическото убежище са специални обичайни норми, Съдът задължава Колумбия, която се позовава на тях, да докаже признаването им и от Перу. „Колумбийското правителство трябва да докаже, че нормата, на която се позовава, е в съответствие с постоянната и еднообразна практика на държавите (в региона, в случая – региона на Латинска Америка – б. а.), и че тази практика отразява едно право на държавата, предоставяща убежището, и едно задължение на териториалната държава (да се съобрази с предоставеното убежище – б.а.)“⁵³. Но доколкото Перу възразява срещу приложимостта на обичайната норма за

вува като локална обичайна норма“, р. 79: „обичаят за дипломатическото убежище“, Brierly's Law of Nations..., р. 297: дипломатическо убежище се предоставя на основата на обичайното международно право. Хаванската конвенция за убежището, чл. 2, потвърждава за „обичай“ на убежището.

⁴⁸ Rhodenbaugh, J. F. Op. cit., р. 50: „Един специален обичай за убежището, възникнал в централно и южноамериканските страни“.

⁴⁹ За описанието на делото за убежището вж. Кратко изложение решений, консультативных заключений и постановлений Международного Суда 1948 – 1991. Нью Йорк, 1993, 19 - 21.

⁵⁰ Айа де ла Торе остава в колумбийското посолство в гр. Лима в продължение на четири години, докато перуанското и колумбийското правителство не се споразумяват за безпрепятствено му напускане на Перу. (Вж. Вуд, Дж., Ж. Серре. Цит. съч., с. 79.)

⁵¹ I. C. J. Reports 1950, р. 276.

⁵² Ibid., р. 273.

⁵³ Ibid., р. 276.

дипломатическото убежище в случая на А. де ла Торе, МС констатира, че за обръщането към тази норма за решаването на делото липсва необходимото съгласие и на двете му страни.

Всъщност възражението на Перу е, че колумбийското посолство не е изпълнило условията за предоставяне на дипломатическо убежище (т. е. да е предоставено на лице, преследвано за политическа дейност – б. а.). От своя страна Съдът е на мнение, че едностранната преценка на колумбийското посолство, че са изпълнени всички условия за предоставяне на убежището, не обвързва Перу. Заклучението на Съда е, че Колумбия не успява да докаже съществуването на твърдяната от нея обичайно-правна норма като приложима към дипломатическото убежище в региона на Латинска Америка, както и че тази норма е призната от Перу. Затова МС стига до извода, че не може да приложи нормата за дипломатическото убежище за решаването на делото⁵⁴.

IV. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Институтът на дипломатическото убежище е от безспорно значение за науката на международното право. Първо, това е един конкретен вид убежище, което като такова обогатява цялата материя за правото на убежище. Второ, дипломатическото убежище, като съществуващо само в централно и южноамериканските страни е от определен доктринален интерес – то е продукт на определени обществени процеси, и същевременно отразява тези процеси, които са специфични само за тези американски държави – никъде другаде по света не се е наложило да се установи такъв начин на убежище за преследвано лице. И по-конкретно, това са честите преврати в миналото в тези държави и практиката на преследване на политическите противници в резултат на превратите; поради това се е формирала и още една практика – практиката на предоставяне на убежище в дипломатическо представителство, т. нар. дипломатическо убежище. От своя страна дипломатическото убежище е напълно различно от общия тип убежище – териториалното, и спецификата на дипломатическото убежище обуславя спецификата и на правната уредба на това убежище, също така напълно различна от правната уредба на териториалното убежище. Явна е научната стойност от изследването на института на дипломатическото убежище, като пак поради специфичния му характер, изследването съдържа и политологични, и юридически елементи.

Трето, правото на убежище изобщо, което означава и дипломатическото, е едно от правата на човека, доказателство за което е посочването му във ВДПЧ. Което е още едно основание за вниманието към дипломатическото убежище.

Но основната причина, оправдаваща разглеждането на това убежище произтича от самото международно право. Териториалното убежище е общопризнато от всички държави в света, съответно правните норми за него, които са обичайни, са универсални такива, т. е. също общопризнати. Дипломатическото убежище, независимо, че има международни договори, които са посветени на него, основно е регулирано от обичайни международноправни норми; самите договори са кодификация на обичайните такива. Но за разлика от универсалните обичайните норми за териториалното убежище, нормите за дипломатическото такова са специални – вторият по значение вид норми в обичайното международно право. Тези норми са специални, защото действат спрямо държавите само от един единствен географски регион – Латинска Америка, и за никоя друга държава. Специалните норми правят института на дипломатическото убежище уникален – съществуващ само в този регион. Следователно тези специални норми са регионални от гледна точка на териториалното си правно действие.

⁵⁴ Ibid., p. 288, диспозитивът на съдебното решение.